

“CƏNNƏTİM QARABAĞ!” RUBRİKASINDAN

GÜNAY TEYMUROVA

Cəfər Cabbarlı adına Azərbaycan Dövlət Teatr Muzeyinin elmi işçisi

Qarabağ xanəndəlik məktəbinin ən görkəmli nümayəndələrindən biri, milli musiqi mədəniyyətimizin inkişafında mühüm rol oynamış musiqi xadimi, pedaqoq, Xalq artisti Seyid Şuşinski.

Seyid İbrahim oğlu Şuşinski 1889-cu ilin aprel ayının 12-də Şuşa qəzasının Horadiz kəndində doğulub. Seyid nəslindən olan xanəndənin əsl adı Mir Möhsün Ağa Seyid olub. Atası Mir İbrahim təkcə kənddə yox, bütün Qarabağ mahalında böyük hörmətə sahib idi. Balaca Möhsün valideynini çox erkən itirdiyindən əmisinin və xalasının himayəsində böyüyüb. Seyidin tərbiyəsi ilə ciddi məşğul olan xalası Hürzad xanım vaxtı gələndə onu mədrəsəyə yollayır. İlk təhsilini başa vurduqdan sonra xalası ilə birgə el şənliklərinə, məclislərə, dini mərasimlərə gedən balaca Möhsünün qəlbində muğamata olan sevgi toxumları yavaş-yavaş cücərməyə başlayır. Onun bu həvəsinə biganə qalmayan əmisi Məşədi Seyidəli qardaşı oğlunu 1910-cu ildə musiqi beşiyimiz sayılan Şuşa şəhərinə gətirir. Milli ədəbiyyatımıza, musiqimizə, yaxşı bələd olan Seyidəli kişi burada onun təhsili ilə şəxsən məşğul olur. O, Sədi Şirazinin, Məhəmməd Fizulinin, Qasım bəy Zakirin, Molla Pənah Vaqifin qəzəl və şeirlərini uşağa əzbərlədər, ifasına muğam üstündə qulaq asardı. Seyidin bir xanəndə kimi yetişməsində isə Cabbar Qaryağdıoğlunun böyük təsiri olub. Əmisi Seyidəli kişi ilə həm dost, həm də qonşu olan məşhur xanəndə tez-tez bu istedadlı gəncin səsinə qulaq asar, ona muğam sənəti barədə öz məsləhətlərini verərdi. Qibtə etdiyi şəxs - C. Qaryağdıoğlunun canlı ifasını, həmçinin qrammofon vallarını saatlarla dinləyən Seyid onun kimi usta xanəndə olmaq arzusu ilə öz üzərində durmadan çalışırdı. Bu yolda qətiyyətli olan Möhsünün musiqişünas alim, şair Mir Möhsün Nəvvabdan da musiqi təlimi aldığı məlumdur. Onun xanəndə kimi ilk dəfə 1911-ci ildə dəvət olunduğu bir məclisdə “Bayatı Şiraz”la çıxış etdiyi və valehedici səsilə muğamı tam oxuyaraq bütün məclis əhlini heyran qoyduğu söylənir. Bu hadisədən sonra gənc Seyidin ad-sanı bütün el-obaya yayılır. O, sonralar məşhur tarzən Məşədi Cəmil Əmirovla birlikdə Gəncə şəhərinə gedərək orada keçirilən xalq şənliklərində, yığıncaqlarda iştirak edir. Həmin vaxt Gəncədə elə bir toy tapılmazdı ki, Seyidi ora dəvət etməsələr. Çox çəkmir ki, xanəndənin şən-şöhrəti nəinki Azərbaycanı bürüyür, hətta qonşu ölkələrə də gedib çatır. 1912-ci ildən Tiflisə köçərək, şəhərin azərbaycanlılar yaşayan hissəsində yerləşən mədə-

niyyət ocaqlarında, klublarda konsertlər verir, əldə olunan gəliri isə peşəkar teatrın inkişafına sərf edir. Ümumiyyətlə, Tiflis ədəbi mühiti S. Şuşinskiyin həyatında mühüm rol oynayıb. O, burada dahi ədiblər Cəlil Məmmədquluzadə və Əbdürrəhim bəy Həqverdiyev ilə dostluq edib, hətta “Molla Nəsrəddin” satirik jurnalının bir neçə nömrəsinin dərc olunmasına maddi yardım belə göstərib.

S.Şuşinski təkcə xanəndə deyil, həm də istedadlı səhnə ustası idi. Bu istedadlı gəncin xoşbəxtliyi ondan ibarət idi ki, o, dövrünün ən məşhur musiqiçiləri ilə yanaşı, həm də tanınmış teatr fədailəri Hüseyn Ərəblinski, Mirzə Əliyev, Əli Qurbanov, Sədiq Ruhulla kimi sənətkarlarla tanış olaraq Azərbaycan mədəniyyətinin tərəqqisi yolunda birgə çalışırdı. Onlar bir qayə ətrafında birləşərək milli opera sənətinin inkişafı üçün əllərindən gələni əsirgəmədilər. Belə ki, S.Şuşinski Bakıda, Şuşada, Tiflisdə, Vlədiqafqazda, Batumidə, Dərbənddə tamaşa qoyulan Üzeyir Hacıbəylinin bütün opera və operettalarında baş rolları məharətlə oynayırdı. Eyni zamanda öz ifa tərzində və səsinə Qarabağ xanəndəlik məktəbinin bütün incəliklərini cəmləyən bu muğam ustası dram tamaşalarının da fasilələrində səhnəyə çıxaraq onu dinləyənləri feyzyab edirdi. Onun oxuduğu “Çahargah”, “Nəva”, “Bayatı-İsfahan”, “Humayun”, “Rast”, “Mahur”, “Zabul”, “Şahnaz”, “Məsnəvi”, “Mani”, “Arazbari”, “Mənsuriyyə”, “Heyratı” kimi muğamları, “Güllü qafiyə”, “Səlbə gərayi”, “Osman gərayi” və s. aşiq havaları bənzərsiz sənət əsərləri kimi musiqi xəzinəmizdə özünəməxsus yer alıb. Dəfələrlə səsyazma cəmiyyəti tərəfindən Kiyev şəhərinə dəvət edilən xanəndənin səsi vallara da yazılıb. Seyidin görkəmli bəstəkarımız Fikrət Əmirovun ilk dəfə yaratdığı və dünyada şöhrət qazanmış “Şur” və “Kürdi-Ovşarı” simfonik muğamlarının yazılmasında məsləhətçi kimi də böyük köməyi olub. Daim yeniliyə can atan xanəndə öz yaradıcılığını yeni keyfiyyətlərlə zənginləşdirməyə çalışıb. O, bir novator sənətkar kimi bir çox muğamları birləşdirib onları yeni variantda oxuyub. Bunlardan “Rast-Humayun”, “Bayatı-Qacar”, “Rahab”, “Şur-Şahnaz”, “Bayatı-kürd” dəstgahları diqqətəlayiqdir. Bütün bunlarla yanaşı, S.Şuşinski həm də siyasi-ictimai mövzuda şeir və qəzəl oxuyan, xalqı mübarizəyə çağıran ilk xanəndələrdəndir. O, “Ayıl, ey millət”, “Mən bir türkmən”, “Millət istərsə” və s. kimi bir sıra mübariz ruhlu mahnılar da oxuyaraq xalqın sevimlisinə çevrilib.

S.Şuşinskiyin yaradıcılığının sonrakı dövrü pədaqoji fəaliyyətlə bağlıdır. O, uzun illər Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin təşəbbüsü ilə yeni açılmış xanəndəlik sinfində müəllimlik edib. 1943-cü ildən ömrünün sonunadək isə fasiləsiz olaraq Asəf Zeynalli adına musiqi məktəbində muğam sənətindən dərs deyir və bütün qüvvəsini incəsənətimiz üçün gənc kadrların yetişdirilməsinə sərf edir. İftixarla demək olar ki, Azərbaycan xanəndələrinin və musiqiçilərinin bütöv bir nəslə bu böyük ustadın tələbələridir.

Zəngin yaradıcılıq yolu keçmiş qocaman sənətkarın musiqi mədəniyyətimizin inkişaf tarixindəki əməyi həqiqi vətənpərvərlik nümunəsidir. Onun xalq qarşısında bu cür dəyərli xidmətləri yüksək qiymətləndirilərək “Şərəf nişanı” ordeni ilə təltif olunub. Həmçinin xanəndə 1943-cü ildə Əməkdar artist və 1956-cı ildə isə Xalq artisti fəxri adlarına layiq görülüb.

Şərq musiqisinin incisi adlandırılan Seyid Şuşinski 1965-ci ilin noyabr ayının 1-də 76 yaşında Bakıda vəfat edib, Birinci Fəxri Xiyabanda dəfn olunub.

Milli musiqi tariximizdə elə sənətkarlar var ki, onların adını sonsuz qürur və minnətdarlıq hissi ilə yada salırıq. Seyid Şuşinski də onlardan biridir. Ruhü şad olsun!

İstinad olunan mənbələr:

1. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti. 17.08.1957-ci il. Məqalənin adı: *Musiqi mədəniyyətimizin tarixindən Seyid Şuşinski*. Müəllif: Adil Gəray.
2. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti. 11.04.1959 – ci il. Məqalənin adı: *Qocaman xanəndə Seyid Şuşinskiyin anadan olmasının 70 illiyi*. Müəllif: Şahməli Hacıyev
3. “Azərbaycan gəncləri” qəzeti. 09.06.1963 – cü il. Məqalənin adı: *Xalqımızın mədəniyyət tarixindən Seyid Şuşinski*. Müəllif: Firudin Şuşinski